



Nieuwe open monumenten

- HET OUDSTE HUIS, HUIGBROUWERSTRAAT 24
- HOFJE LAURENS VAN OOSTHOORN, KENNEMERSTRAATWEG 148
- HET KARENHUIS, KRELAGESTRAAT 1-21
- WOONHUIS/B&B, LUTTIK OUDORP 18
- HOEKPAND MET TRAPTOREN, MIENT 2
- OUDE BAKKERIJ, VERDRONKENOORD 18-20

Schijnwerpers op Groen van toen

Kom ook naar de Open Monumentendag op zaterdag 8 september

Open Monumentendag staat dit jaar in het teken van 'Groen van toen'. Op zaterdag 8 september zijn in Alkmaar circa zestig monumenten te bezichtigen, waaronder hofjestuinen en molenerven. Het Korenlint en De Dichterskring brengen op diverse locaties zang en poëzie. In de Alkmaarder Hout komt het verleden tot leven in een gelegenheids theetuin met oude sporten en spelletjes. Jong en oud kan hier een koetsrit maken of de eigen slagkracht testen op een heuse kolfbaan. Verbreek het record boomstam zagen en leer hoe je een boom beklimt. De monumentenroute start bij de Grote Kerk, vanwaar de Monumentendag-express pendelt naar de Hout. Toegang tot de monumenten en deelname aan de activiteiten zijn gratis.

GROTE KERK (STARTPUNT)

■ HISTORISCHE MARKT EN THEATER 10.00-17.00 UUR

De Grote Kerk is het startpunt van de monumentenroute Groen van toen. De monumenten zijn geopend van 10.00 - 17.00 uur. De route is gratis en verkrijgbaar bij de gemeentelijke informatiestand of via de Bibliotheek Centrale en Mare, de VVV, het stadskantoor en het Centrum voor Kunst en Erfgoed aan de Bergerweg. In de kerk is een historische markt met o.a. een proeverij van vergeten groenten, kruiden van de Hortus Naturalis en de gemeente met het groenbeheerplan. Verenigingen verbonden aan de regionale geschiedenis presenteren zich en kunstenaars verkopen eigen werk van Alkmaarse monumenten. Om (tijden) wordt het grote orgel bespeeld. Rondom de ingang van de Grote Kerk is de hele dag humoris-

tisch straattheater van De Tuinmannen, Het Takkenwrijf en De Groene Brigade.

■ STADSWANDELING ZATERDAG 11.00 EN 14.00 UUR

Op zaterdag 8 september start vanaf de ingang van de Grote Kerk twee keer een gratis wandeling onder leiding van ervaren stadsgidsen. Onderweg doen zij diverse monumenten aan. Start om 11.00 en 14.00 uur, duur circa 2 uur. Aanmelden kan via de website www.alkmaar.nl/openmonumentendag of op Open Monumentendag zelf bij

de gemeentelijke stand in de Grote Kerk.

■ TENTOONSTELLINGEN GROENE GESCHIEDENIS

In de expositieruimte van het Centrum voor Kunst en Erfgoed aan de Bergerweg zijn op 8 september stadskaarten en ontwerptekeningen te zien afkomstig uit het Regionaal Archief. In het Doelengebouw worden prenten vertoond van het leven in Alkmaars verleden. Beide laten fragmenten zien uit de groene geschiedenis van Alkmaar.

Lees verder op pagina 2 >>

De Witte Roos

In het pand 'De Witte Roos' (hoek Waagplein en Mient) vond student Bouw-historie, Steven Kalverdijk, een warm onthaal voor een studieopdracht waarin hij de vermoedelijke bouwgeschiedenis reconstrueerde. (Zie pagina 10)



DOELENTUIN EN BUNKERWEIDE

■ SPORT EN SPEL-ROUTE VOOR ACTIEVE JEUGD 11.00-17.00 UUR

Voor peuters en kleuters is een feestje op maat gemaakt in de Stadsboerderij. In de Doelentuin kunnen de grotere kinderen zich meten aan elkaar met sport en spel uit vroeger tijd, zoals bijvoorbeeld boogschieten. Er zijn kruisbogen voor kinderen van 4-6 jaar en grote bogen voor de jeugd vanaf 6 jaar. Ook ouders mogen het natuurlijk even proberen. De bogen staan klaar in de tuin van het oude Doelengebouw in de Doelenstraat.

Op de Bunkerweide naast de bunker bij het MCA, geeft een theater-gymleraar les in onder meer hoefijzerwerpen, tolleren en steltlopen. Daar is een houten kolfbaan aangelegd waarop dit oude volksvermaak kan worden geprobeerd. Sterke armen kunnen boomstammen zagen en een hoveniersduo doet voor hoe je een boom beklimt. Met een knijpkat in de hand, is de bunker te bezoeken. Er staat een theatermilitair paraat, om te vertellen waarvoor de bunker in de oorlog diende. Binnen worden oude film- en diabeelden vertoond van De Hout van voor onze tijd. Er is een 'takkenwrijf' met kruidenkennis, de flanerende dames Vlaanderen en liefhebbers kunnen een koetsritje maken door het park. In de speciaal ingerichte theetuin wordt koffie, thee en gratis limonade geschonken.

■ STEMPELKAARTEN

Op beide locaties (Doelentuin en Bunkerweide) zijn stempelkaarten verkrijgbaar. Kinderen die de opdrachten hebben volbracht, krijgen een stempel. Een volle kaart

is een beloning waard, af te halen bij de gemeentestand in de Grote Kerk. De gratis Monumentendag-express pendelt de hele dag tussen Grote Kerk/Canadaplein en de Bunkerweide.

■ GROEN VAN TOEN-WANDELING OP ZONDAG 14.00 UUR

Op zondag 9 september kunt u meewandelen met de gratis Groen van toen-wandeling over het bolwerk en door de Hout. Gidsen van de Historische Vereniging Akmaar vertellen dan onder meer over pleziertuinen en tuinkoepels. Gidsen met groenkennis leren u alles over de bijzondere bomen die u onderweg passeert. Start van de wandeling is om 14.00 uur in het park, bij het beeld van de herder bij de Bergerbrug. Aanmelden kan via de website www.alkmaar.nl/openmonumentendag of op 8 september bij de stands van de gemeente en de Historische Vereniging in de Grote Kerk.



Alkmaars groene verleden

Alkmaars groene verleden

Open
MONUMENTENDAG

Bezichtigen op afspraak

Een aantal kwetsbare monumenten is alleen te bezichtigen op afspraak. Het gaat hier om het kasteelachtige pand Zilverstraat 3, de villa aan de Wilhelminalaan 6, de villa aan de Kennemerstraatweg 13, de Waagtoren en Huize de Dieu (Langestraat 114).

U kunt zich hiervoor aanmelden via de website:
www.alkmaar.nl/openmonumentendag.

■ NIEUW BOEK: ALKMAARS GROENE VERLEDEN

Ook dit jaar verschijnt een nieuwe rijk geïllustreerde publicatie over het thema van de Open Monumentendag, met de titel Alkmaars groene verleden. De onderwerpen zijn onder meer de Alkmaarder Hout, de Bloemenklok, de Rekerhout, natuur in de schilderkunst, architectuur in het interieur, buitenspeelgoed en sporten. Het boek kost € 7,50 en is verkrijgbaar bij de gemeentestand in de Grote Kerk (op 8 september), Boekhandel 't Keerpunt, het Regionaal Archief en de winkel van het Stedelijk Museum.

■ AANMELDING EN INFORMATIE

Kijk voor aanmeldingen, de Monumentenroute, het Korenlint en het volledige programma op:
www.alkmaar.nl/openmonumentendag.

Archeologisch centrum ook open op Monumentendag

Ooit een bloempot uit de 15de eeuw bewonderd? In voorbije eeuwen hadden mensen natuurlijk ook groene vingers. In het kader van het thema 'Groen van Toen', zijn op de Open Monumentendag ook de schatten in het depot van het Archeologisch Centrum Alkmaar te bewonderen. Hier zijn verschillende voorwerpen te vinden die prima passen in het groene thema van dit jaar.

De meeste huishoudens hebben tegenwoordig een kunststof watergieter. In het depot van het Archeologisch Centrum

vindt u een bijzonder aardewerken exemplaar, met een vernuftige werkwijze (zie ook de achterpagina).



Majolicabord gevonden op het Canadaplein in 1998

Ook zogenoemde majolica en faïence bordes zijn er te vinden met florale (bloemen) motieven, net als lookpotjes en fraaie bloempotten.

Een bijzondere bloempot uit de vijftiende eeuw komt van het voormalig kasteelterrein van de Middelburgh. Vermoedelijk is deze pot gebruikt voor kruiden. De pot is nog niet eerder aan publiek vertoond! Nieuwsgierig geworden? Kom dan tijdens de Open Monumentendag op zaterdag 8 september naar het Archeologisch Centrum Alkmaar in het Centrum van Kunst en Erfgoed aan de Bergerweg 1. Het centrum is die dag open van 10.00 tot 17.00 uur.

Renaissance blokken en honderd jaar oude reclametekst

Verrassing onder oppervlak bij panden Koningsweg en Scharlo

Soms kan een op het eerste oog sober pandje bij het opknappen verrassende details prijsgeven. Zowel de eigenaar van Koningsweg 58 als de eigenaar van het hoekpand aan het Scharlo-Snaarmanslaan (nu wijnhandel) deed onlangs een leuke ontdekking bij het opknappen van de gevel. Over blokken, geïnspireerd op de Italiaanse Renaissance en reclameteksten van een eeuw terug.

Toen bij het wit gestucte pand aan de Koningsweg 58 een deel van de pleisterlaag verwijderd was, kwam de oorspronkelijke stuclaag tevoorschijn. Op het deel naast de voordeur waren vervolgens blokken te zien in het stucwerk. De blokken waren om en om glad en bewerkt. Dit is ook te zien op een oude foto van de beeldbank van het Regionaal Archief.

Dergelijke blokken worden ook wel rustica genoemd. Een verschijnsel dat is terug te voeren op voorbeelden uit de Italiaanse Renaissance. Grote pallazzi kregen daar op de begane grond een zeer gesloten basement van ruwe blokken om het pand een stevige robuuste basis te geven. Het fijne beeldhouwwerk van de verdiepingen stak dan ook mooi af tegen dit zogenaamde bruto werk. Waar in Italië werd gewerkt met echte ruwe gehakte natuursteen, werd hier in stucwerk geprobeerd hetzelfde robuuste effect te bereiken. De bewerkte stucwerkblokken zijn waarschijnlijk een imitatie van ruwe gebouchardeerde natuurstenen blokken. Boucharderen is de eerste stap van het glad maken van de steen na het splitsen van de grote



Koningsweg 58 in 1974



Koningsweg 58 wit gepleisterd

blokken. Dit gebeurde met een zogenaamde bouchardhamer, een soort grote vleeshamer met puntjes. De imitatie is waarschijnlijk gemaakt door met een bos riet in het licht aangedroogde stucwerk te stempelen.

■ EEUWENOUE RECLAMETEKST

Er is nog een pand waar deze blokken te zien zijn. Dat is de gevel van het hoekpand van het Scharlo en de Snaarmanslaan, dat onlangs een opfrisbeurt kreeg. Op de verdieping zien we ook hier blokken in het stucwerk. Deze blokken zijn echter veel subtieler dan de blokken aan de Koningsweg. Ze zijn aangegeven met smalle dubbele kraslijnen in het stucwerk.

De verrassing bevindt zich hier echter onder de verflagen. Bij het afbranden van de verf kwam de eigenaar de reclameteksten tegen van garage en autoverhuurinrichting van A. Dam en Co. Deze autogarage is in de adresboeken van Alkmaar voor het eerst te vinden in 1922 met telefoonnummer 490. In 1939 staan ze voor het eerst in het adresboek als autoverhuurinrichting.

Op een prentbriefkaart uit de collectie van het Regionaal Archief (RAA012002545) is de garage en de geschilderde reclame mooi te zien. Het is een foto van na de verbreding van het Scharlo in 1925. Ook zijn de garage-deuren aan de kant van de Snaarmanslaan hier zichtbaar. De garagedeuren zijn overigens bewaard gebleven. In de huidige situatie is er alleen een borstwering opgetrokken voor de garagedeuren.

Verder in dit nummer

Restauratie muziek Waagtoren	pag 4
Archeologisch onderzoek Heul	pag 5
Boerderij Oudorp, interview	pag 6
De juiste voeg in uw gevel	pag 7
BRIM aangepast voor 2013	pag 8
Raad Kinderbescherming, vervolg	pag 9
Bouwhistorie Chocowinkel Dobra	pag 10
Bijzondere bodemvondsten	pag 12



De blokken die onder het pleisterwerk aan de Koningsweg vandaan kwamen



Hoekpand Scharlo in vroeger tijden, toen het nog een garage was



Hoekpand Scharlo-Snaarmanslaan. Een oude reclametekst komt onder de verflaag tevoorschijn

Speeltrommel Waagtoren ondergaat restauratie

Bovenmatige slijtage valt nu nog te keren

Al sinds het einde van de zeventiende eeuw klinkt elk kwartier muziek van de Waagtoren. Het begon met een korte 'voorslag', een attentiesignaal met een paar klokken voorafgaand aan de uur- of de halfuurslag. Maar dankzij de voortschrijdende technische mogelijkheden is dit korte melodietje in de zeventiende eeuw uitgegroeid tot een heus muziekstuk. De komende maanden wordt de speeltrommel gerestaureerd. Maar een tijdelijke oplossing zorgt ervoor dat er toch elk kwartier muziek blijft klinken.

Een grote speeltrommel met een doorsnee van ongeveer twee meter draait elk kwartier een stukje verder. De pinnetjes op die trommel brengen hendels in beweging die op hun beurt via lange draden hamers tegen de klokken doen vallen.

■ EIJSBOUTS 1968

In de jaren zestig van de vorige eeuw is de hele mechaniek van het automatisch spel van de Waag al eens grondig gerestaureerd (op de bijgaande foto is de naam van de firma Eijsbouts te lezen en het jaar 1968). Deze restauratie was onderdeel van een grotere restauratie van de carillons van Waag én Grote Kerk. In het Regionaal Archief zijn de wederwaardigheden van die ingrijpende operatie goed gedocumenteerd. De archiefstukken laten zich lezen als een zich jarenlang voortslepende soap. Terwijl



De carillonklokken hangen binnen de lantaarn in de toren omdat de poorten te smal waren



De inscriptie 'Eijsbouts 1968' verwijst naar de vorige restauratie van de speeltrommel

de adviseur geen kans voorbij liet gaan om de (toenmalige) modernste inzichten toe te passen, was de architect zeer historiserend in zijn aanpak. Het uiteindelijk resultaat was dan ook duidelijk niet de vrucht van een harmonieuze samenwerking...

■ SLIJTAGE

Ook het automatisch spel werd vijftig jaar geleden aangepakt. Van een aantal beslissingen is nu niet meer te achterhalen waarom ze toen zo genomen zijn. Op de foto is bijvoorbeeld te zien dat de draden niet verticaal maar schuin omhoog lopen. Daarmee wordt een balk ontweken, maar doordat een zolder hoger de draden langs rollen in verticale richting worden getrokken, is onmiskenbaar sprake van zwaarloop. Ook liep een groot deel van de bedrading aanvankelijk direct aan de binnenzijde van de wanden van de toren. Momenteel is het op de bovenste torenverdieping – waar het klaviercarillon staat – een wirwar van draden, die direct om de beiaardier heen liggen. De zwaar lopende tractuur is de belangrijkste reden om tot restauratie over te gaan. De luisteraars op straatniveau zal vooral de onregelmatigheid van de muziek opvallen. In de toren speelt zich een op termijn verwoestend scenario af. De bewegende onderdelen van het automatisch spel – vooral de pinnetjes op de trommel en de lichters die door die pinnetjes in beweging worden gebracht – slijten bovengemiddeld. Door een restauratie valt het tij nu nog te keren.

De restauratie betreft dus de vernieuwing van alle draden, kabels en andere bewegende delen tussen de speeltrommel en de ongeveer tien meter hoger hangende klokken. Daarnaast wordt aan de hand van nog zichtbare en aanwezige doorvoergaten in de zolderingen gepoogd zoveel mogelijk de historische route van de draden te reconstrueren. De Waagtoren is uniek als het gaat om de inrichting van het carillon. In bijna alle Hollandse torens met een open lantaarn hangen de klokken namelijk in de lantaarnpoorten. Maar omdat die in Alkmaar te smal zijn, is ervoor gekozen alle carillonklokken binnen de lantaarn op te hangen. Dit is op de foto goed te zien.

■ TIJDELIJKE OPLOSSING

We hopen dat na de restauratie de bovenmatige slijtage een halt toegeroepen is, dat het automatisch spel gelijkmatiger is geworden en dat kleine groepen bezoekers voortaan een plek kunnen vinden rond het beiaardklavier.

De restauratie is gepland in de late zomer en vroege herfst van dit jaar. In die periode zal een tijdelijke oplossing met pneumatische stoters op het handklavier ervoor zorgen dat ook tijdens de restauratie de automatische muziek elk kwartier over de stad wordt uitgestrooid.

Christiaan Winter
Stadsbeiaardier Alkmaar

Archeologisch onderzoek Heul legt sporen stadsbrand 1328 bloot

Steengoed uit Langerwehe en Siegburg en de resten van een veertiende eeuwse woning kwamen naar boven tijdens archeologisch onderzoek bij de verbouwing van het voormalige Spaarbankgebouw aan de Heul 1. Maar niet alleen dat. Zeer waarschijnlijk werden ook de sporen blootgelegd van de verwoestende stadsbrand van 25 mei 1328.

Het gemeentelijke monument uit 1922, aan de Heul nummer 1, werd medio 2011 verbouwd tot een winkelpand. De hoofdingang werd verplaatst naar de winkelstraat om de hoek, de westkant van de Koorstraat, ofwel de oudste weg in onze stad. De huidige Koorstraat was namelijk een onderdeel van de prehistorische randweg langs de rand van de zandrug van Alkmaar naar Limmen. Aan de oostkant van deze randweg is in de negende eeuw de plaats Alkmaar ontstaan. In de elfde of twaalfde eeuw breidde de nederzetting zich ook uit ten westen van de weg. Hiervan zijn in 1993 al enkele sporen opgegraven na de afbraak van de schouwburg Het Gulden Vlies aan de Lindegracht. In de 14de eeuw verzeen aan de oostzijde van de Koorstraat bakstenen huizen. Dit is ontdekt bij een opgraving in 2008 recht tegenover de bouwlocatie, aan het begin van de Laat. Het is nog onbekend hoe de bebouwing zich aan de westkant van de Koorstraat ontwikkelde.

Het archeologisch onderzoek bij het voormalige bankgebouw is gedaan in de kleine bouwput die ontstond voor het realiseren van een nieuwe ingangspartij in de voormalige steeg die achter de bank langs liep. Helaas bleek het kleine onderzoeksterrein deels verstoord te zijn door de bouwactiviteiten van een eeuw geleden. Wat resteerde was een



De 14de-eeuwse kleivloer met drie baksteenpoeren voor staanders van een huis



Coupe door de onderste kleivloer, met een paalkuil erin. Onder de vloer een brandlaag

soort proefsleuf van 2 meter breed.

Toch is hier nog het één en ander naar boven gekomen. Zo kwam een kleivloer te voorschijn met daarin een drietal bakstenen poeren (funderingsblokken) op een rij, oost-west gericht, waarop nog de afdruk was te zien van de houten middenstaanders van een huis. De rood/oranje/geel dooraderde bakstenen maten 27/27,5 x 13/14 x 5/6 cm, een gangbare 14de-eeuwse steensoort. Onder deze kleivloer werden nog twee duidelijke kleivloeren gevonden, met mogelijk nog een vierde niveau daaronder. In de onderste kleivloer werd nog een paalkuil aangetroffen. De kleivloeren liepen over het gehele vlak door - de wanden moeten zich buiten het opgravingsterrein hebben bevonden. Gezien de gevonden poeren gaan we ervan uit dat het een licht gebouwde constructie zal zijn geweest en geen bakstenen huis. Op, tussen en onder de kleivloeren werd steengoed uit Langerwehe en Siegburg gevonden, grijs en rood aardewerk uit de eerste driekwart van de 14de eeuw.

■ STADSBRAND

Tot onze verrassing kwam onder de onderste vloer een brandlaag te voorschijn, bestaand uit een vette zwarte laag van circa 5 cm dik met daar bovenop een laag rood verbrande klei, bruin zand en sintels. Mogelijk hebben we hier voor het eerst aan de westkant van de stad de sporen van de stadsbrand van 25 mei 1328 gevonden. In het verleden zijn hiervan al vergelijkbare resten opgegraven in de Langestraat en onder het Waagplein. De Egmondse monnik Willem Procurator was ooggetuige van deze ramp. In zijn kroniek schreef hij: 'In hetzelfde jaar raasde op Urbanus' feest het vuur langs een droevig pad, Alkmaar verwoestend met het grootste deel van de huizen, ook de kerk met alles wat

daarin was; deze mensen zijn waarlijk uw vlees, Christus. Erbarm u'. In de ondergrond werden nog enkele sporen aangesneden van greppels uit eerdere tijden, maar de kleine werkput bemoeilijkt de interpretatie.

Peter Bitter

Literatuur

Bitter, P., en R. Roedema e.a., 2009: Huizen, havens en handel. Opgravingen bij de Waag en onder het Waagplein (1997-2003), Alkmaar (Rapporten over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie nr. 13).

Gumbert-Hepp, M., en J.P. Gumbert, 2001: Willem Procurator Kroniek, Hilversum, blz.433 (stadsbrand 1328).

Lezingen Alkmaars Historisch Café

Ook het komende seizoen organiseert het Alkmaars Historisch Café een zestal lezingen over historische onderwerpen die een link met Alkmaar hebben. Als abonnee van deze nieuwsbrief kunt u de lezingen met korting bijwonen.

Donderdag 20 september

'Een andere kijk op Geertruida Bosboom-Toussaint', door docente Nederlands Annemarie Doornbos

Dinsdag 16 oktober

'Genieten van het buitenleven: Nederlandse buitenplaatsen en tuinkunst', door groen- en erfgoeddeskundige ing. Korneel Aschman

Dinsdag 13 november

Kunsthistorica Lies Netel geeft haar visie op de Moderne beeldende kunst in Alkmaar (ca. 1850-1980).

Locatie: Kapelkerk, Laat 80

Tijd: 19.30 - 21.30 uur

Entree: € 7,50 (met korting € 5,-, voor vrienden van de deelnemende instanties en abonnees van deze nieuwsbrief)

Taxatiedag

In het Stedelijk Museum Alkmaar is er begin november een taxatiedag. U kunt zelf werk inbrengen. Datum en tijd worden bekendgemaakt via de betrokken instanties (Gemeente/Monumentenzorg en Archeologie, Bibliotheek Kennemerwaard, Historische Vereniging Alkmaar, Grote Sint Laurenskerk, Stedelijk Museum en Regionaal Archief).

Piet en Corrie Tamis al 38 jaar gelukkig in "Het duurde even voor ik besepte dat ik niet

Een oud en vervallen pand kopen om op te knappen? Dat nooit! Dat was de stellige overtuiging van Oudorper Piet Tamis die hier in zijn werk bij een architectenbureau in Bergen al menig huwelijk op stuk had zien lopen. Maar toen de boerderij 'Eendracht maakt macht' aan de Munnikenweg in Oudorp te koop kwam, het pand waar ie als kind dagelijks met ingehouden adem langs liep, ging ie voor de bijl. 38 jaar later is hij nog steeds gelukkig getrouwd met Corrie en staat de boerderij er mooier bij dan ooit.

in veel gevallen goedkoper. Vaak ging zo'n stel dan zelf aan de slag met alle consequenties van dien. Ik heb in die tijd heel wat huwelijken zien stranden. Maar ja, zo'n monumentale boerderij is natuurlijk wel iets anders. Die ga je niet slopen!"

■ KAMPEREN

Zo trok het pasgetrouwde stel al snel in de vervallen boerderij. Corrie: "In het begin was het hier echt kamperen. We kookten op campinggas en we trokken de wc door met een emmertje water."

Piet: "Ik had hier één dubbel stopcontact laten aansluiten, want er was ook geen elek-

alle ramen kapot en dichtgetimmerd, dus het was ook helemaal donker in huis. Het heeft trouwens nog wel even geduurd voordat ik echt voelde dat dit ons eigen huis was en dat ik niet stiekem op het erf van boer Stroomer liep..."

■ FAMILIEHUIS

Corrie: "We hebben er eerst voor gezorgd dat wij hier konden wonen, en toen hebben we een deel van het huis in orde gemaakt voor de zus van Piet."

Piet: "Mijn zus was altijd bij mijn ouders blijven wonen en die wilde dit avontuur wel met ons aangaan. Later heb ik nog extra slaapkamers gemaakt in haar woondeel omdat ze mijn ouders graag in huis wilde toen die wat ouder werden. Aan dat idee moest ik wel wennen, maar dat is zo'n geweldige tijd geweest! De kinderen zijn zo op een heel natuurlijke manier met ons, hun tante en hun opa en oma opgegroeid.

Een leuk detail is trouwens dat er nooit kinderen in dit huis waren geboren. Er was dus geen kribje in de bedstee. Dat heb ik er zelf destijds in gemaakt, zodat de baby boven ons voeteneind kon slapen."

Maar het duurde dus enige jaren voordat het pand aan de Munnikenweg enigszins op een familiehuis ging lijken. Piet: "Als je wist wat een ravage het was hier! Er was zoveel verrot, de paneeldeuren waren stukgetrapt, de schoorsteenmantel was gestolen. Wat er nu staat, heb ik opnieuw geconstrueerd uit de onderdelen van drie oude exemplaren."

■ MONUMENT

Dat de boerderij een aantal jaren geleden de status kreeg van Rijksmonument, was overigens niet conform de wens van de familie Tamis zelf. Piet: "Een monumentenstatus zou me alleen maar belemmeren in mijn vrijheid, dacht ik. Historisch verantwoord werken deden we toch wel, dat was ook onze eigen wens. Gelukkig kan ik goed overweg met de mensen die bij Monumentenzorg werken."

Corrie: "Maar stel dat we nu de kleuren van de paneeldeuren in de woonkamer (een bijzondere combinatie van oud-rose en geel, red.) opnieuw zouden willen schilderen, dan moeten we dat dus aanvragen."

Jaren van veel werk dus, maar was het ooit af?
Piet: "Nee, haha, dat zit niet in mij als persoon



De boerderij staat ook dit jaar een aantal maanden in de steigers

Toen Piet en Corrie Tamis 38 jaar geleden de in 1881 gebouwde boerderij aan de Munnikenweg kochten, was het geen monument. Piet: "Het was een bouwval! Het pand had heel lang leeg gestaan omdat het gesloopt zou worden met het oog op het 'Bestevaer tracé' dat toen nog in de planning stond. Toen dat opeens van de baan was, wilde de gemeente het pand wel kwijt. Ik vond het een prachtig pand! Ik ben in Oudorp opgegroeid en als kind liep ik hier dagelijks langs. Met ingehouden adem, want hier woonde Stroomer, een rijke boer!"

Het was wel een beetje dubbel, want ik had altijd gezegd dat ik nooit een bouwval op zou knappen. In die tijd was het heel modern om van de stad naar het platteland te gaan en een bouwval te kopen. Op het architectenbureau in Bergen, waar ik toen werkte, hebben we heel wat stellen teleur moeten stellen. Tja, slopen en opnieuw bouwen was

tricieit, én een pijpje met een kraan. Toch kozen we hier bewust voor want dan konden we de huur van onze flat opzeggen. En ik wilde natuurlijk ook graag op de klus zitten. Wat was ik gelukkig toen ik ergens bij het afval een oude stortbak vond. Die heb ik meteen opgehangen. Wat een luxe!"

Corrie: "Ja, dat was toen we de burens een avond uitnodigden op de koffie. Die kun je toch niet met een emmertje water naar de wc sturen... Ik weet nog wel dat ik in die tijd douchte op mijn werk, het bejaardentehuis hierachter, en Piet douchte bij zijn ouders."

Het omtoveren van de bouwval in een woonhuis is stapje voor stapje gegaan. Piet: "We zijn als gekken aan de slag gegaan om eerst de allerergste dingen op te lossen. Eerst moest de boel dicht. Het dak was hartstikke lek en daardoor zaten er op verschillende plekken gaten in de vloeren. Verder waren

Monumentale boerderij in Oudorp stiekem op het erf van boer Stroomer liep"



Corrie en Piet Tamis op de rand van de bedstee waarin Piet een heus krebje timmerde



Van de schoorsteenmantel was weinig over toen de familie Tamis de boerderij kocht. Piet heeft hem gereconstrueerd uit oude exemplaren



De ramen waren 38 jaar geleden allemaal dichtgetimmerd

maar dat zat ook niet in onze portemonnee! Geen probleem hoor, want wij zijn er als familie heel goed in om rijk te leven met weinig middelen."

Corrie: "De kinderen zeiden vroeger al tegen opa en oma: als het bij ons op is, komen we bij jullie."

■ SPECIALISTEN

Ook dit jaar stond de boerderij weer een aantal maanden in de steigers. Piet: "Eigenlijk hoofdzakelijk voor groot onderhoud. Ik heb bewust een aannemer ingeschakeld die dit op een rustige manier aanpakt. Niet met een houding van 'even dit klusje klaren', want je komt altijd dingen tegen. Ook al had je met verrassingen rekening gehouden.

Bouwbedrijf De Nijs uit Warmenhuizen heeft een speciale afdeling Kleinbouw met specialisten in monumenten. Ik heb al vaker samengewerkt met de uitvoerder die onze verbouwing doet en ik heb alle vertrouwen in zijn manier van werken."

Het rieten dak is aan drie kanten vervangen, de scheuren in de gevels zijn gerepareerd. Het voegwerk is uitgehakt en vernieuwd, de goten zijn hersteld en het houtsnijwerk aan de voorgevel is grondig aangepakt. Piet: "Daar heb ik in de begintijd alleen wat lapwerk aan verricht." En als kers op de taart, komt ook de oorspronkelijke naam terug in

letters van houtsnijwerk. Piet: "Als alles meezit, zal die op de Open Monumentendag weer op de gevel prijken."

Helaas zijn de steigers niet op tijd opgeruimd om op Open Monumentendag open te gaan, maar volgend jaar geven Piet en Corrie bezoekers van de Open Monumentendag graag een rondleiding in hun boerderij.



Mooi bewaard gebleven sierplafond

De juiste voeg in uw gevel Nieuwe voegen kunnen uw pand maken of breken

Wilt u uw monumentale pand opnieuw voegen? Ga dan niet over één nacht ijs. Er is op dit gebied in het verleden namelijk nogal eens wat misgegaan. Zo blijken nieuwe voegen van nog geen tien jaar oud nu al los te laten door een chemische reactie. De restauratie-inspecteurs van de gemeente geven hieronder uitleg en wie vragen heeft, mag ze altijd bellen!

Dat er zoveel misgaat met nieuwe voegen in oude panden, is vooral te wijten aan

toepassing van het verkeerde voegmateriaal, een verkeerde kleurkeuze en een verkeerd model van de voeg.

Vroeger werden gebouwen met een kalkspecie gemetseld. Dit is een vrij zacht product dat, in vergelijking met modern cement, langzaam droogde. Het grote voordeel van kalk is dat het heel gemakkelijk vocht loslaat na regen.

vervolg op pagina 8 >>

Met name bij restauraties in de jaren zeventig tot en met negentig van de vorige eeuw zijn veel panden gevoegd met witte cement. Daardoor is helaas veel schade aan de gevels ontstaan.

De harde cement die gebruikt is, zorgt er namelijk voor dat het vocht niet meer weg kan langs de natuurlijke manier. Daardoor vriezen de stenen kapot of kunnen ze domweg vergaan.

■ CHEMISCHE REACTIE

En dat is nog niet alles. We zijn er ook achter gekomen dat kalk en witte cement elkaar niet verdragen.

De kalk die achter de witte cementen voeg

zit, lost op door een chemische reactie.

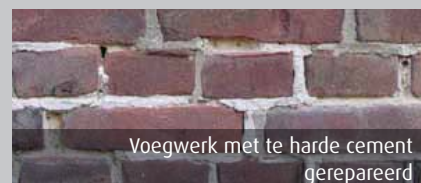
Een voorbeeld is Koningsweg 78. Dit pand is negen jaar geleden met witte cement gevoegd. Alle voegen zien er nog keurig uit, maar helaas, laten ze op dit moment wel allemaal los.

Tegenwoordig vragen we voegers te voegen met een kalkspecie dezelfde kleur als de bestaande (te verwijderen) voeg. Meestal is dat afgezwakt wit of heel licht okergeel.

De grijze kleur die we helaas ook af en toe zien is een modeverschijnsel van de laatste tijd en is niet historisch juist. Alleen bij bebouwing uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw komen we grijze of roodbruine voegen tegen.



Voorbeeld van een goed uitgevoerde snijvoeg



Voegwerk met te harde cement gerepareerd

Wilt u uw pand opnieuw voegen en heeft u twijfels over de aanpak? Neem dan vrijblijvend contact op met één van de restauratie-inspecteurs: B. Berkenpas, telefoon 072-5488812 of H. Krabbendam, telefoon 072-5488814 of 06-11326174.

Geld wordt slimmer verdeeld

Besluit Rijksregeling Instandhouding Monumenten (BRIM) aangepast voor 2013

8

Vanaf 1 januari 2013 geldt een aangepaste regeling voor het Besluit Rijksregeling Instandhouding Monumenten (BRIM). Het geld, dat bedoeld is voor planmatig onderhoud van monumenten, wordt voortaan slimmer verdeeld om zo meer eigenaren van monumenten te kunnen bedienen.

Zes jaar geleden voerde het ministerie van OC&W de BRIM-regeling (Besluit Rijksregeling Instandhouding Monumenten) in voor Rijksmonumenten, met uitzondering van de categorie woonhuizen. De eigenaren van ongeveer 17000 rijksmonumenten konden via deze regeling aanspraak maken op vergoeding van de kosten van planmatig onderhoud voor een periode van 6 jaar.

Het doel van deze subsidieregeling was eigenaren te stimuleren hun monumenten planmatig te onderhouden en zo grote en

dure restauraties te beperken. Al snel bleek dat het beschikbare budget ontoereikend was waardoor niet alle aanvragen gehonoreerd werden. Na evaluatie van de BRIM-regeling bleek dat het geld slimmer moest worden verdeeld om meer eigenaren te bedienen. Belangrijk was daarbij dat de regeling voorspelbaar zou worden.

■ WAT ZIJN DE VERANDERINGEN?

Vanaf 2013 komt er een subsidiepercentage van 50 procent voor alle aanvragers, met uitzondering voor de molens. De maximale subsidiabele kosten voor sober onderhoud worden gesteld op 0,5 procent van de herbouwwaarde (zie kadertje voor rekenvoorbeeld). De herbouwwaarde is de waarde van herbouw van het gehele pand en dus niet de verzekerde waarde. (Deze ligt vaak lager

maar kan wel als indicatie werken). Is het pand niet verzekerd, dan zal de herbouwwaarde door een taxateur moeten worden bepaald.

■ PRIORITEITEN

Ook wordt vanaf volgend jaar met prioriteiten gewerkt. De hoogste prioriteit krijgen de aanvragen voor werelderfgoed en de aanvragen van professionele behoudorganisaties (ook voor woonhuizen). Hiervoor komen eind dit jaar nieuwe criteria beschikbaar die ervoor zorgen dat de subsidie ook voor kerkelijke organisaties mogelijk zal worden. Verder wordt prioriteit verleend aan eigenaren van monumenten die in een zeer slechte staat verkeren. 50 procent van het beschikbare BRIM-budget zal worden besteed voor het onderhoud van kerken. En als de beschikbare financiële middelen schaars worden, hebben de laagste begrotingen voorrang.

■ AANVRAGEN

De indieningstermijn van een complete aanvraag zal naar verwachting liggen tussen 1 februari en 1 april 2013. Wie het eerst komt, die het eerst maalt is niet meer van toepassing. De verwachting is dat de Tweede Kamer de wijzigingsvoorstellen voor BRIM 2013 in december 2012 of januari 2013 zal goedkeuren.

Rekenvoorbeeld 0,5% herbouwwaarde

Stel dat u een pand of object heeft met een herbouwwaarde van € 1.000.000,00. Dan is maximaal 0,5 procent hiervan subsidiabel. Dit is € 5.000,-. Stel dat u inderdaad jaarlijks dit maximale bedrag nodig heeft voor onderhoud, dan wordt 50 procent hiervan gesubsidieerd. Het gaat dus om jaarlijkse bedragen voor een periode van zes jaar. Per jaar kunt u dan in dit geval € 2.500,00 subsidie ontvangen, terwijl de andere € 2.500,00 voor uw eigen rekening komt. Over de zes jaren dat de BRIM-subsidie ontvangen wordt, kan dus in totaal maximaal € 15.000,00 subsidie worden ontvangen.

Kennemerstraatweg 21 uitgekapt

Raad Kinderbescherming in volle glorie

In de vorige nieuwsbrief hebben we aandacht besteed aan de restauratie van Kennemerstraatweg 21, het pand van Raad voor de Kinderbescherming. Inmiddels is het pand is weer uit de steigers en toont het zich weer in volle glorie en in frisse historische kleuren aan de stad. Tijdens de restauratie zijn verschillende interessante ontdekkingen gedaan, die meer vertellen over de geschiedenis van het pand en de plek.

De Kennemerstraatweg is al een oude route naar de stad. Het is de weg langs de rand van de strandwal waarop Alkmaar is ontstaan. Toen rond 1870 de bevolking van Alkmaar hard groeide, begon men de stad buiten de singel planmatig te bebouwen. Hierbij ontstond de bebouwing langs de Kennemerstraatweg en de Emmastraat. Veel van de al bestaande huizen werden toen gemoderniseerd en vergroot.

Op een kaart van Joan Blaeu uit 1649, zien we dat op de plek van Kennemerstraatweg 21 in die tijd al een breed huis stond met een nok evenwijdig aan de weg. De kaart van Jansz. Panders van ruim een eeuw later (1765) toont op die plek al een groot huis van twee verdiepingen, wat voor die tijd heel bijzonder was. In 1893 heeft de eigenaar, de heer J.F. Moens, directeur van het Landbouwkrediet, het hele huis laten verbouwen. Toen heeft het pand ook zijn huidige hoogte en imposante gestucte voorgevel gekregen. Hierbij is gebruik gemaakt van het bestaande huis. Dat werd zichtbaar toen bij het ontpleisteren van de zijgevel het vlechtwerk van de topgevel van het zeventiende-



Donker gekleurde pleister. Rechts op de foto de plaats van de in de jaren 20 van de vorige eeuw afgehakte hoekpilasters



eeuwse huis tevoorschijn kwam. De kleine geel-rose steen is kenmerkend voor bebouwing uit deze periode.

■ TRAPPENHUIS

Rond 1900 kreeg het pand een prachtig neo-renaissance trappenhuis. De trap met houtsnijwerk en smeedijzeren balusters is nog steeds aanwezig en wordt prachtig verlicht door het grote glas-in-lood venster in de achtergevel. De trappenhuis is rondom versierd met lambrisering en prachtig stucwerk in stijl. In 1910 werden de kamers aan de rechterzijde van het pand uitgebouwd zowel op de begane grond als op de verdieping naar ontwerp van de architect de Alkmaarse architect G. den Boesterd. Ook deze verbouwing was duidelijk afleesbaar toen het metselwerk van de zijgevel tijdens de restauratie werd vrijgelegd.

■ KANTOOR

In 1922 werd het pand aangekocht door de Rijksoverheid en verbouwd tot belastingkantoor. Op oude foto's is te zien dat toen de gevel sterk is versoberd. Waarschijnlijk paste de oorspronkelijke gevel niet bij de strenge, doelmatige uitstraling die het belastingkantoor moest hebben. Omdat bij de huidige restauratie de verflagen van het stucwerk werden verwijderd, was goed te zien hoe ze de gevel hebben aangepast. De bovenkant van de vensters werd recht in plaats van getoogd. De versiering van de gevel in de vorm van hoekpilasters en frontons boven de ramen verdween. Ook werd het pleisterwerk met sierblokken aangepast. Deze bouwsporen waren duidelijk afleesbaar in de gevel door de verschillende

kleuren van het stucwerk. Er is in die tijd dus geen geheel nieuwe gevel gemaakt, maar de bestaande gevel is aangepast.



Bouwsporen van een lager huis uit de zeventiende eeuw

■ KLEURONDERZOEK

Uiteindelijk wordt het gehele gebouw geschilderd in historische kleuren, op basis van een kleuronderzoek. Er werd geen heel uitgebreid verfpakket aangetroffen, maar op basis van wat werd gevonden en oude foto's kon een historisch kleurvoorstel gemaakt worden. De zwart-wit foto uit 1901 laat duidelijk een lichte kleur zien van het stucwerk, maar niet spierwit (gezien de kozijnen van het buurpand). Bij het verwijderen van de verflaag van de natuurstenen blokken van de voorgevel, kwam duidelijk een zandstenen lichtbruine of geelachtige kleur tevoorschijn. De plint had een hardsteenkleur en het kozijnhout was crème wit, terwijl het raamhout en de balkondeuren groen waren. De nieuwe geprofileerde lijst van het pannendak met het mansardedak krijgt een antracietkleur, dezelfde als die van de pannen.

Vaste expositie vondstenrijk Koedijk

Op een zolderverdieping van molencomplex De Gouden Engel in Koedijk is sinds half juli een vaste expositie te bewonderen van de diverse opgravingen die de gemeente de afgelopen jaren in Koedijk heeft gedaan. Aan de hand van de opgegraven voorwerpen, afbeeldingen en tekst wordt hier een beeld geschetst van het dagelijkse leven in Koedijk vanaf ongeveer 1300 tot in de achttiende eeuw. In het bijzonder is er informatie te vinden over Herberg 'De Witte Valk' ('t Vergulde Paard).

De tentoonstellingsruimte bij De Gouden Engel wordt beheerd door de Historische vereniging Koedijk, die hier een vaste tentoonstelling heeft ingericht van een eigen collectie oude werktuigen, huishoudelijke voorwerpen, kunst, curiosa, enzovoort, uit het verleden van Koedijk.

Openingstijden zomer: dinsdag t/m zondag: van 11.00 tot 17.00 uur.

Openingstijden winter: woensdag, vrijdag, zaterdag van 11.00 tot 17.00 uur.

De toegang tot de expositiezolder is gratis (de molen zelf is niet gratis te bezichtigen).



De vondsten uit het oude Koedijk

Bouwhistorische verkenning bij De Witte Roos Chocoladewinkel Dobla huist in goed bewaard zeventiende-eeuws stadspand aan de Mient

Op de hoek van het Waagplein en de Mient staat een fotogeniek pand met de poëtische naam 'de Witte Roos'. Veel Alkmaarders kennen het nog als De Groot woninginrichting. Tegenwoordig staan er verleidelijke chocoladetraktaties in de etalage. In het pand is sinds enige tijd patisserie Dobla Store gevestigd, gerund door Jolanda van Dam en Gesina Knijpstra. Hier vond student Bouwhistorie, Steven Kalverdijk, een warm onthaal voor een studieopdracht waarin hij de vermoedelijke bouwgeschiedenis reconstrueerde.



De dames van de Dobla store

De plek zo dicht naast de waag heeft het voordeel dat er vrij veel afbeeldingen zijn van het pand met de naam de Witte Roos. Op eind zeventiende-eeuwse afbeeldingen is te zien dat het pand toen al zijn karakteristieke traptoren en de twee trapgevels had. Ook is een uithangbord te zien met een witte roos.

De naam 'de Witte Roos' was verbonden aan een apotheek. Maar het is mogelijk een boekbinder geweest, Gerrit Pietersz., die het hoekpand heeft laten verbouwen zoals het in grote lijnen nog steeds herkenbaar is. Waarschijnlijk echter nog zonder de trapgevel aan de zijkant. Gerrit Pietersz. was een

tijdgenoot van Cornelis Drebbel. Hij verkocht ook werk van deze bekende Alkmaarder. Wellicht is hier dus ook de beroemde 'Drebbelkaart' over de toonbank gegaan?

■ HOUTONDERZOEK

Deze Gerrit Pietersz. kocht het pand in 1607 onder het beding het pand te mogen ophogen. Er is reden om aan te nemen dat hij daar nog een poosje mee gewacht heeft, maar zekerheid zullen we pas hebben als de uitslagen bekend worden van een dendrochronologisch (hout) onderzoek. Hiervoor

heeft bouwhistoricus Odwin Ralling op 13 juli monsters genomen van de grenen balken in het pand. De uitslag van het onderzoek zal met de open Monumentendag zeker bekend zijn.

Wie binnen een kijkje neemt, ziet dat het kleine perceel optimaal benut is. De indeling is karakteristiek voor de eerste helft van 17e eeuw: een hoog voorhuis, met daarachter een souterrain en een opkamer. De opkamer en het souterrain waren uitermate geschikt om in te wonen en te werken, doordat ze dankzij de lage plafonds goed verwarmd konden worden. Onder het voorhuis bevindt zich een flinke kelder. Een schouwtje duidt erop dat deze ruimte vroeger ook gebruikt is om te wonen of te werken.

■ TRAPTOREN

Elke eeuw heeft zijn sporen nagelaten in de gevels van het pand. De eigenaren van de Witte Roos hebben, naar de mode van de tijd, in de achttiende en negentiende eeuw de vensters en puien vergroot. Een brand in 1922 richtte veel schade aan, maar toch is een aantal oude elementen bewaard gebleven. Let bijvoorbeeld op de forse grenen balken en de halfronde traptoren met de gekromde paneeldeur in het voorhuis.

Op de verdieping ligt een grenen vloer met



Op dit schilderij uit 1660 (anoniem, Stedelijk Museum) is De Witte Roos goed te zien

vloerdelen tot wel 40 centimeter breed. Een grove den (de leverancier van het grenenhout) is breed bij de wortels en smal in de kruin. Om het verschil in breedte op te vangen, werden de delen kop-staart gelegd, dus breed tegen smal en andersom. Afgezien van de vloer, is al het aangetroffen houtwerk



De traptoren binnen

van grenen. Dit doet een bouwtijd vermoeden in het tweede kwart van de zeventiende eeuw.

Ter weerszijden van de traptoren bevindt zich een viertal grenen balken met muurstijlen en korbelen (balksteunen). Korbelen zijn veelal decoratief, maar deze zijn eenvoudig en er zijn geen onderhangende sleutelstukken aanwezig. Dat is opvallend sober voor een gebouw dat aan de buitenkant zo rijk gevormd is.

■ NOG OUDERE RESTEN

De vraag is of er bebouwingsresten aanwezig zijn van voor de zeventiende eeuw. Mensen sprongen vroeger zuinig om met

hun materialen. Het is daarom goed mogelijk dat bij de bouw gebruik is gemaakt van bijvoorbeeld oude funderingen en muren. Soms geeft een tekst in het oud-rechterlijk archief een aanwijzing. Zo blijkt dat het pand in 1581 een voorhuis was dat samen met het daarachter gelegen pand (Waagplein 1-3) een geheel vormde. Het voorhuis werd afgesplitst en verkocht met het beding dat er geankerd mocht worden in de muur van het achterhuis. De term 'ankeren' suggereert hier de aanwezigheid van een stenen muur. Ook op basis van archeologische en bouwhistorische onderzoeken elders in de stad, kunnen we verwachten dat in de Witte Roos fragmenten verstopt zitten die teruggaan tot de late veertiende of vroege vijftiende eeuw. De resultaten van dit onderzoek tonen weer eens aan hoe fantastisch het is als een bouwhistoricus bij een verbouwing (en liefst daarvoor) even mag onderzoeken of

er bijzondere sporen in het pand aanwezig zijn. Een huis met een verhaal leeft, tenslotte.

■ HOE GAAF IS DIT PAND?

Behalve de bouwgeschiedenis werd voor de Witte Roos ook een zogenoemde waardstelling geschreven. Daarbij draait het om de vraag: 'hoe zeldzaam, hoe bijzonder of hoe gaaf is een pand?' Hoewel alle vensters na de bouw nog één of meerdere keren gewijzigd zijn en ook het metselwerk op veel plekken is vernieuwd, is de zeventiende-eeuwse hoofdopzet van dit pand goed bewaard gebleven. De twee trapgevels en een traptorentje, verenigd in één gebouw, zijn gebruikelijke statussymbolen voor bijvoorbeeld stadhuizen, stadspaleisjes en schuttersgebouwen, maar tamelijk zeldzaam voor een zeventiende-eeuwse woning als dit. En dan hebben we het nog niet gehad over de schilderachtige plek in d'oude stad...



De spiltrap in de kelder



De beide trapgevels van De Witte Roos

Bijzondere bodemvondsten

Een vernuftige watergieter van aardewerk

Maakt u wel eens gebruik van een kunststof plantensproeier of gieter? Dan wil ik u de vernuftige voorganger uit de zestiende á zeventiende eeuw zeker niet onthouden: een dikbuikige waterfles van aardewerk, gevonden in zowel Alkmaar als in het Duitse Lüneburg. Een toepasselijk onderwerp in het licht van het thema van de Open Monumentendag, 'Groen van Toen'.

De waterpot van weleer is een dikbuikige fles, door de pottenbakker gedraaid, met een enigszins afgevlakte bodem, voorzien van gaten. Soms werd de fles uitgevoerd met een hengel, oor of knop. In de collectie van het archeologisch centrum bevindt zich een eenvoudig exemplaar van ongeglazuurd roodbakend aardewerk, met hier en daar een zweem glazuur en in de bodem een twintigtal gaten. De diameter komt bij

de buik op 22 centimeter. De vindplaats van de Alkmaarse pot is niet bekend. De pot is ooit geschonken aan het Stedelijk Museum en is later toegevoegd aan onze collectie.

Een vergelijkend exemplaar is gevonden in Duitsland, in het centrum van de stad Lüneburg. Deze pot kan gedateerd worden in zestiende of zeventiende eeuw.

■ HUISELIJK GEBRUIK

Hoe werd nou die waterpot gebruikt? Wie de planten wilde begieten, hield de waterpot in een bak met water tot de pot zich, via de gaten in de bodem, gevuld had. Door de duim op de halsopening te houden, ontstaat een zogenoemde onderdruk. Zo kan de gevulde pot uit het water gehaald worden zonder dat hij leegloopt. Zodra je de duim van de opening haalt, vindt het vocht dankzij de zwaartekracht zijn weg door de gaten in de bodem en kunnen de planten zorgvuldig worden besprenkeld.

Behalve in de tuin, werd de waterpot vermoedelijk ook binnenshuis gebruikt, al was het in die tijd niet gebruikelijk dat er planten binnen stonden.

■ GROENE VINGERS IN DE WARMOESTUIN

Over de aanwezigheid van tuinen achter de huizen in de Middeleeuwen, is overigens weinig bekend. Kloosters hadden wel aanzienlijke tuinen, de zogenaamde kloos-



Alkmaarse waterpot

terhoven. Hier werden allerlei soorten groenten en kruiden gekweekt, ook voor mediceel gebruik.

Aan het eind van de veertiende en in de loop van de vijftiende eeuw vestigden zich verschillende kloosterlingen binnen de vesten van Alkmaar. Bekend zijn vier vrouwenkloosters: het Oude Hof (ten noorden van de Grote Kerk), het Jongehof (Doelenstraat), het Middelhof (Paternosterstaat) en het Witte Hof (Hof van Sonoy). Alkmaar had slechts één mannenklooster, namelijk het Minderbroedersklooster (op de Paardenmarkt).

In de zestiende eeuw kwam in de regio de groenteteelt op, wat de aanleg van eigen moestuintjes kan hebben bevorderd. Toen de ruimte binnen de stad door de bevolkingsgroei te beperkt werd, werden begin zeventiende eeuw moestuinen en siertuinen vlak buiten de stadspoorten aangelegd. Ook gewone burgers hadden hier zogeheten warmoestuintjes om te 'gardenieren'. En voor iemand met groene vingers kwam de Alkmaarse waterpot dan zeker van pas!

Literatuur:
Denkmalpflege in Lüneburg 2002
Herausgegeben von Edgar Ring



waterpot Lüneburg en werkwijze waterpot

Colofon

Deze nieuwsbrief is een gratis uitgave van de gemeentelijke vakgroepen Monumenten & Archeologie.

Afbeeldingen: uit eigen collectie i.s.m. Regionaal Archief Alkmaar. Vorm en Opmaak: Team DTP gemeente Alkmaar.

Druk: Dékavé, Alkmaar. Eindredactie en interviews: Judith Flapper, Alles in Balans.NU

Gratis abonnement: monumenten@alkmaar.nl

Informatie Archeologie: Archeologisch Centrum, in Centrum voor Kunst en Erfgoed, Bergerweg 1, 1815 AC Alkmaar.

archeologischcentrum@alkmaar.nl; 072 - 8508440.

Informatie monumentenzorg: Gemeente Alkmaar; Postbus 53, 1800 BC Alkmaar; post@alkmaar.nl.

Restauratie-adviseurs: dhr. A.W. Berkenpas 072-5488812, dhr. H. Krabbendam 072-5488814.

Monumentenloods: 06 - 113 26 174. Bouwhistorie: Mw. C. Roozendaal 072 - 5488816. www.alkmaar.nl.